

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
ФАКУЛЬТЕТ ЦИВІЛЬНОЇ ТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ЮСТИЦІЇ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

ШЕРЕШЕВСЬКІ ЧИТАННЯ:

представництво в умовах надзвичайних ситуацій

*МАТЕРІАЛИ
Круглого столу*

*Одеса,
15 грудня 2023 року*

Одеса
Фенікс
2023

За загальною редакцією

доктора юридичних наук, професора *С. Харитонов*,
доктора юридичних наук, професора *І. Давидової*

Упорядники-укладачі:

Давидова Ірина Віталівна – д.ю.н., професор кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія», професор;
Кедик Анна Іванівна – лаборант кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Група організаційного та технічного забезпечення Всеукраїнської наукової конференції:

Глиняна Катерина Михайлівна – к.ю.н., доцент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія», доцент;
Калитенко Оксана Михайлівна – к.ю.н., доцент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія», доцент;
Матійко Микола Володимирович – к.ю.н., доцент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія», доцент;
Омельчук Олександр Сергійович – к.ю.н., доцент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія», доцент;
Бааджи Наталя Пилипівна – к.ю.н., доцент кафедри інтелектуальної власності і патентної юстиції Національного університету «Одеська юридична академія», доцент;
Кирилюк Алла Володимирівна – к.ю.н., доцент кафедри інтелектуальної власності і патентної юстиції Національного університету «Одеська юридична академія», доцент;
Кедик Анна Іванівна – лаборант кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Матеріали видано за авторською редакцією.

Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники Круглого столу, їхні наукові керівники, рецензенти та структурні підрозділи вищих навчальних закладів та установ, які рекомендували ці матеріали до друку.

III 49 **Шерешевські читання: представництво в умовах надзвичайних ситуацій** : матер. Круглого столу (Одеса, 15 груд. 2023 р.) [Електронне видання] / за заг. ред.: *Є. Харитонов*, *І. Давидової* ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2023. – 130 с. – Режим доступу: ...
ISBN 978-617-8395-51-3

Збірник містить матеріали доповідей з теоретичних і практичних проблем цивільного права та процесу, в тому числі особливостей представництва в умовах надзвичайних ситуацій, інших дотичних тем приватного права, які були оприлюднені на Круглому столі, що відбувся 15 грудня 2023 року в Національному університеті «Одеська юридична академія».

Збірник спрямований на ознайомлення юридичної громадськості з дослідженням науковців у сфері цивілістики і може бути корисний як у навчальному процесі, так і в науковій діяльності.

УДК 347.155

ISBN 978-617-8395-51-3

© НУ «Одеська юридична академія»,
2023

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
<i>Харитонов Євген Олегович, Харитонова Олена Іванівна</i> ПРЕДСТАВНИЦТВО В УМОВАХ ВІЙНИ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ	9
<i>Мінченко Раїса Миколаївна</i> ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ СУДОВОГО СПОСОБУ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА В ПОРЯДКУ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА	14
<i>Бааджи Наталія Пилипівна</i> ОХОРОНА АВТОРСЬКИХ ПРАВ У СФЕРІ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ	19
<i>Бабич Ірина Григорівна</i> КОНКУРЕНЦІЯ ДЕЛІКТНОГО ТА ДОГОВІРНОГО ПОЗОВУ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ	24
<i>Гаврік Роман Олександрович</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СПОСОБІВ ЗАХИСТУ СІМЕЙНИХ ПРАВ ДИТИНИ ЇЇ БАТЬКАМИ (ЗАКОННИМИ ПРЕДСТАВНИКАМИ) В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ.....	28
<i>Галупова Лариса Ігорівна</i> ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКИХ ПРАВ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ	33
<i>Еннан Р. Є., Мазуренко С. В.</i> ACADEMIC ETHICS AND ACADEMIC INTEGRITY SYSTEM: USA EXPERIENCE (АКАДЕМІЧНА ЕТИКА ТА СИСТЕМА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ: ДОСВІД США).....	37
<i>Калітенко Оксана Михайлівна</i> ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИДАЧІ ДОВІРНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	42
<i>Кирилюк Алла Володимирівна</i> СУБ'ЄКТИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ МЕДИЦИНИ ТА ФАРМАЦІЇ.....	45
<i>Кривенко Юлія Василівна</i> ІНСТИТУТ ПРЕДСТАВНИЦТВА ГРУПОВИХ ІНТЕРЕСІВ	51
<i>Маковій Віктор Петрович</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДСТАВНИЦТВА ЗА ДОВІРЕНІСТЮ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ	54
<i>Матійко Микола Володимирович</i> ОКРЕМІ ФУНКЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ІНСТИТУТУ ПРЕДСТАВНИЦТВА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ	59

Харитонов Євген Олегович – д.ю.н.,
професор, член-кореспондент НАПрН
України, завідувач кафедрою цивільного
права Національного університету «Одеська
юридична академія»

Харитонova Олена Іванівна – д.ю.н.,
професор, член-кореспондент НАПрН
України, завідувачка кафедрою права
інтелектуальної власності і патентної юстиції
Національного університету «Одеська
юридична академія»

ПРЕДСТАВНИЦТВО В УМОВАХ ВІЙНИ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ

Характеризуючи природу війни, К. фон Клаузевіц звертав увагу на те, що вона є продовженням державної політики іншими засобами, фактично «актом насильства», який має на меті змусити противника виконати нашу волю» [1, с. 8-11]. До цього додамо, що війна за своєю сутністю є не лише насильницьким деструктивним явищем у міждержавних стосунках, де воно проявляється як комплекс заходів агресора, спрямованих на захоплення чужих природних, енергетичних та людських ресурсів, «освоєння нових територій» тощо, але вона також здійснює потужний руйнівний вплив щодо суспільства в цілому та окремих громадян держави, проти якої вчинена агресія. Внаслідок цього в останній порушується система соціальних зв'язків, правовий порядок, утруднюється або стає неможливим належне функціонування юридичного механізму здійснення та захисту суб'єктивних прав та інтересів учасників цивільних відносин.

Відтак, у зв'язку зі зростаючою обмеженістю в умовах бойових дій матеріальних та функціональних можливостей органів публічної влади та управління, зростає значення колективної та індивідуальної соціальної активності громадян (ми тут маємо на увазі не лише «громадян цієї держави, а «громадян, як фігурантів громадянського суспільства»), необхідність якої усвідомлюється небайдужими громадянами [2], і котра, разом із тим, потребує належного правового підґрунтя, адекватного тлумачення правових норм та ефективного використання правових заходів.

Оскільки цивілістичні аспекти діяльності в інтересах іншої особи в умовах війни вже були предметом відповідного монографічного дослідження колективу авторів [3], далі ми розглянемо лише ті проблеми, що залишилися поза їхньою увагою.

Торкаючись цивілістичних проблем діяльності в інтересах іншої особи, передусім, зауважимо, що така діяльність може полягати у фактичних або юридичних діях.

У першому випадку, тобто, при здійсненні фактичних дій в інтересах іншої особи, ситуація, з погляду цивілістичного, виглядає простішою, оскільки головні наслідки таких дій більш чи менш детально врегульовані нормами глав 79 та 80 ЦК України, які передбачають виникнення окремих зобов'язань внаслідок ведення чужих справ без доручення та внаслідок рятування життя і здоров'я фізичної особи, а також майна фізичної або юридичної особи. Згадані норми досить детально визначають умови виникнення відповідних недоговірних зобов'язань, їхні суб'єкти, права та обов'язки сторін тощо.

Більш складними є випадки, коли йдеться про вчинення особою юридичних дій (правочинів) не лише в інтересах, але й від імені іншої особи (представництво), коли необхідним є з'ясування чи підтвердження існування у представника повноважень діяти певним чином, захищати права та інтереси представлюваного, розпоряджатися правами останнього тощо.

Проблеми, які тут виникають, пов'язані, передусім, з чинником «локальності», або ж – «локалізації» законодавства /правових норм», що діє в умовах війни у зв'язку з територіальними змінами, якими вона зазвичай супроводжується. (Принагідно зауважимо, що такі проблеми в нашій державі, почали формуватися ще з 2014 року, після анексії росією Криму та після визнання існування, так званої ОРДЛО, коли час від часу поставало питання про те, як мають там регулюватися ті чи інші цивільні відносини. Спочатку ці питання не привертати особливої уваги. Однак ситуація істотно змінилася, коли війна перейшла у фазу загострення, що висунуло вимоги суттєвого підвищення ефективності механізму правового регулювання, і не тільки щодо умов воєнного стану, але й поза його межами у темпоральному і територіальних вимірах. Останній вимір ми пропонуємо іменувати «локальним» або ж «локальовим»).

Отже спочатку з'ясуємо, що означає «локальність».

Як визначає Енциклопедія Сучасної України, ЛОКАЛЬНІСТЬ є похідним поняттям від терміну «локальний» (лат. *localis*, від *locus* – місце) – властивий лише для певного місця, що поширюється на вузьку область та не виходить за певні межі. У сучасних концепціях «локальність» передбачає чітку визначеність процесів і явищ у часі та просторі, їхню обмеженість і обумовленість контекстом взаємодії, реаліями конкретного місця [4].

Отже «локальний» — той що не виходить за деякі межі, властиві якійсь місцевості, середовищу. На сайті «Словотвір» – пропонується варіант позначення -«місцевий» [5].

Припускається, що у звичайних умовах соціальна активність людей, груп, спільнот не обмежена конкретним географічним простором, оскільки «фінансові потоки, масова труд. міграція, туризм, інформація ЗМІ та Інтернету, мобільний зв'язок розривають кордони локальності у сучасному світі. Електронні засоби комунікації миттєво передають інформацію, і це стягує події та локальність разом і робить їх тотально взаємозалежними, що дозволяє відчувати світ як єдине ціле» [4].

Менш з тим, як зауважив Дж. Сорос, «В аномальних умовах нормальні правила не діють». І це зауваження повною мірою стосується визначення ареалу реальної дії цивільного законодавства (його локалізації) в умовах війни.

Із врахуванням цього чинника, систематизуємо випадки /сфери, коли і де виникають локальні відмінності захисту учасників цивільних правовідносин у зв'язку з війною.

Таких локальних «підкастів» можна виокремити щонайменше три: 1) звичайна ситуація – учасники правовідносин знаходяться на вільних землях України; 2) учасники правовідносин представництва (або одного з них) є «тимчасово переміщеною особою»; 3) правовідносини на тимчасово окупованих територіях, у «сірій зоні» тощо).

Розглянемо далі деякі проблеми представництва, котрі можуть виникати в різних локальних вимірах, а тому вартують окремої уваги – особливо там, де частина «дійства» відбувається на ТОТ або у «сірій зоні».

Передусім, враховуємо, що хоча згадана локальна диференціація стосується більшості цивільних відносин, однак стосовно представництва ускладнюючим моментом є існування тут «внутрішніх» та «зовнішніх» правовідносин, внутрішні можуть виникати в одній ло-

кальній сфері, але реалізація зовнішніх має відбуватися, а відтак правові наслідки виникати – в іншій. Тому законно встановлені (і оформлені) правовідносини представництва на території України, можуть не визнаватися окупантами при спробах укладення договорів через представника на тимчасово окупованій території. Стосовно останніх доводиться визнати, що вони практично не мають юридичного значення, доки ці території не будуть звільнені.

Тут зауважимо відмінності представництва за законом (обов'язкового) та добровільного представництва, оскільки стосовно обов'язкового представництва загалом діють ті самі правила, що і в мирний час (або більшість з цих правил). Тому представництво батьками їхніх малолітніх дітей (яке не потребує спеціального оформлення) на окупованих територіях зустрічається набагато частіше і має певні шанси бути використаним для захисту прав малолітніх дітей.

При цьому враховуємо, що діяльність представника на захист інтересів недієздатних осіб є його обов'язком, відмовитися від якого він не може. І лише стосовно третіх осіб, з якими представник укладає правочини в інтересах особи, яку він представляє, повноваження представника є його правом діяти від імені недієздатної тощо особи.

Згідно зі ст. 242 ЦК, ст. 232 СК законними представниками малолітніх та неповнолітніх дітей є їхні батьки (усиновлювачі). Батьки (усиновлювачі) можуть укладати за малолітніх дітей будь-які правочини (за умови, що укладення правочину не суперечить інтересам дітей).

Складнішою є ситуація щодо представництва опікуном малолітньої особи та фізичної особи, визнаної недієздатною (ч. 2 ст. 242 ЦК).

Оскільки така опіка може встановлюватися судом або органами опіки і піклування (ст. 60, 61 ЦК), відповідні питання мають вирішуватися згідно з правилами....

Зауважимо тут високу вірогідність ігнорування окупантами рішень українських судів та органів влади про встановлення опіки. Зокрема, існування такої загрози підтверджується використанням російськими функціонерами посилення на «позбавлення дітей належного піклування» як підстави для вивезення дітей до росії і передачі їх там на всиновлення [6].

Натомість добровільне представництво може мати місце у кожному з «локальних підкастів» на майже звичайних підставах, з тим, однак, істотним застереженням, що на ТОТ і в «сірій зоні» воно немож-

ливе у випадках, коли потрібне нотаріальне засвідчення довіреності. Можливість здійснення представництва у інших випадках спирається, швидше, на положення природного або звичасвого права, ніж на національне законодавство.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Карл фон Клаузевіц. Природа війни; пер. Руслан Герасимов. Харків: Vivat, 2018. 416 с.

2. «Інколи працюємо навіть вночі». Як волонтерка з прифронтового Торецька продовжує будувати активне суспільство під час війни — інтерв'ю 28 березня 2022 р. URL. <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/viyna-rosiji-proti-ukrajini-volonterka-olena-livicka-dopomagayetorecku-zhiti-pid-chas-viyni-50229020.html>

3. Діяльність в інтересах іншої особи в умовах війни: цивілістичні аспекти: кол. монографія / за ред. проф. Є. О. Харитонova, проф. І. В. Давидової. Одеса: Фенікс, 2022. 180 с.

4. Локальність / Н. Б. Отрешко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. URL.: <https://esu.com.ua/article-56311>

5. <https://slovotvir.org.ua/words/lokalnyi>

6. Будуть свідчити проти Путіна. До Гааги прибули визволені із РФ українські діти. Мар'яна Мигаль. 14.9.23 https://glavcom.ua/country/society/budut-svidchiti-proti-putina-do-haahi-pribulivizvoleni-iz-rf-ukrajinski-diti-956462.html?utm_source=gravitec&utm_medium=push&utm_campaign=